

Тетяна Фазан

ІДЕЇ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА

У сучасних умовах історичного розвитку українського народу одним із найважливіших завдань суспільства є виховання молодого громадянина, патріота незалежної України, здатного змолodu брати творчу участь у розбудові суверенної України, її захисті та піднесенні міжнародного авторитету.

Національно-патріотичне виховання лише тоді дає позитивний ефект, коли має комплексний характер. Наше суспільство переживає період стрімких, далекосяжних змін: технологічний прогрес, міжнародну торгівлю, розвиток комунікацій, світову конкуренцію. Усе це вимагає дотримання високих моральних чеснот. Тому духовний розвиток молоді дуже важливий у наш час. Адже ми спостерігаємо, що світ став бездуховним. Як показали дослідження, 65% сучасних батьків не мають найменшого уявлення про духовно-моральну педагогіку. Уся їх турбота про дітей зводиться лише до матеріальних здобутків, а звідси духовна деградація молоді. У неї зовсім немає поваги до минулого та надбань наших предків, зараз для учня вчитель не авторитет. Головне для молоді – розваги, а не прочитання книги, перегляд вистави у театрі. Сучасні учні зовсім не живуть за моральними законами, не прагнуть досягти високих цілей. І тому виховання людини, яка б протистояла економічним труднощам, духовній деградації, моральному та фізичному виснаженню має на себе взяти школа. Адже школа – це той єдиний осередок, який зможе вплинути на учня духовно.

Сьогодні, коли дефіцит духовної культури усвідомлюється як одна з головних перешкод на шляху оновлення суспільства, духовний розвиток особистості виступає одним із найактуальніших завдань сучасної школи. Уже не викликає сумніву необхідність гуманітаризації,

гуманізації освіти в цілому. Школа має зробити рішучий поворот до формування високоморальної особистості, індивідуальності учня – як зауважував колись Г. Ващенко. Необхідно оновлювати зміст освіти шляхом перенесення основного акценту на конкретну людину, використовуючи духовні цінності.

У цьому контексті розв'язання проблеми виховання духовних цінностей особистості школяра неможливе без глибокого дослідження і впровадження в життя педагогічних надбань минулого. Вивчення історії виникнення педагогічних ідей визначних діячів дає можливість усвідомити, якими шляхами і через які труднощі пройшла передова педагогічна думка, перш ніж людство змогло виробити цілісну педагогічну теорію і відповідно до неї побудувати систему навчання і виховання.

Мусимо прийняти визначення, що духовність – це певний стан людини і суспільства, який формується, виробляється важкою працею душі самої людини і самого суспільства, за участю їхньої власної волі і власних зусиль. Визнаємо також, що людська істота має схильність і потенції до нарощування власного духовного поля. Важливо сказати що у педагогічній діяльності Г. Ващенко наголошував, що: “переконання у високому, святому є переконанням, вродженим духові людському, або, точніше сказати, сутністю людського духу, тим, чим дух людський відрізняється від душі тваринної” [3, с. 75].

Зараз у педагогіці широко коментуються ідеї, розвинуті Г. Ващенко, але ми порівняно нещодавно довідалися, що вони спиралися на православну віру. Педагог, людина глибоко релігійна, був переконаний у тому, що душа – це основа будь-якої діяльності, що релігія, особливо після скасування кріпацтва, є гарантією моральності народу. Не підлягає сумніву, що відповідно до традиційно-релігійного світогляду визнання Бога і віра в Нього є першою і головною передумовою входження нашої сучасної людини у нову для нас, європейську цілісну систему цінностей, яку суспільство кладе в основу виховання. Г. Ващенко писав: “Є лише один ідеал довершеності, перед яким схиляються всі народності, це ідеал, що його дає християнство. Усе, чим людина як людина може і повинна бути, виражено цілком у Божественному вченні, і вихованню залишається тільки раніше всього і в основу всього вкорінити вічні істини християнства. Воно дає життя і вказує вищу цінність будь-якому вихованню...” [1, с. 66]. Православна духовність визначає (за Г. Ващенко) не тільки нинішнє, а й майбутнє педагогічної науки. Отже, весь виховний процес – моральне, трудове (“праця – вільна і відповідна християнській моральності діяльність людини...”), громадянське, фізичне виховання педагог підпорядковував ідеї християнсько-релігійної традиції та практики [1, с. 67]

Сучасна наука, практикуючи людину як мікрокосмос, визнає її сутність у постійному русі, духовному перетворенні себе,

самовдосконаленні та самовихованні, в актах виходу за свої межі. У чому полягає зміст духовного самовиховання? У всі часи визнає участь Вищого світу у розвитку особи і одним з важливих завдань вважає формування в дитини добра.

Г.Ващенко також виділяє категорії Віри, Надії, Любові, які є важливими складовими духовності. Категорія Віри включає релігійну свідомість, знання, чесність, етичність, самовдосконалення, душевні шукання. До категорії Надії входять: впевненість, довірливість, життєрадісність, працьовитість, віра в ідеал. Категорію Любові складають: добродушність, людяність, зичливість, вірність, співчутливість, допомога іншим, порозуміння.

Духовність розглядається ним як явище динамічне, одвічний процес, зумовлений часом та розвитком людей. Духовність кожної людини повинна підтверджуватися конкретними справами, а не тільки міркуваннями та роздумами. Він уважав, що кожна людина повинна мати якісь духовні цілі, ідеали, вартості. Людина живе певним життям тільки тоді, коли вона одухотворюється, тобто живе не тільки мотивами тіла та емоцій, але й мотивами духу. А ці мотиви – це і є те, що ми називаємо духовністю [3, с. 91].

Спостереження за розвитком нашої сучасної педагогічної думки дають підстави вважати, що освіта повинна змінюватися. Підтверджується це певними спробами “богошукацтва”. На цьому детально спинятися не будемо, і, зрештою, згадуємо лише тому, що ці пошуки спонукають нас до двох висновків: а) наше сучасне суспільство і наша педагогіка мають визначити для себе Головний Ідеал і відповідну систему цінностей; б) ми повинні повернутися до традиційно-християнських засад освіти і виховання та визнати, що саме “релігія покликана задовольнити духовні запити людини і суспільства. Таким шляхом розвивалася наша культура в минулому – впродовж багатьох століть до більшовицької історії – і на таких засадах побудована європейська культура. Бо саме релігія “розвиває в людині почуття відповідальності, наше прагнення вносити в життя мир і любов – всіма доступними засобами” [2, с. 59].

Духовне поле суспільства і християнізація освіти покликані взаємодіяти, еволюціонувати у напрямі злагоди, толерантності, співпраці. Цей процес не можна замінити одноразовим актом чи ухвалою. Він мусить бути тривалим і вести до розуміння, що якісь культурні деталі не можуть бути причиною конфесійних чвар, що Бог один і що він є Любов. Звідси і практична потреба мати учителів з такою підготовкою, яка б не зосереджувала увагу на спірних деталях, а вела до спільного у духовному житті людей. Маємо тут на увазі предмет української духовної культури, а відтак, і співпрацю системи освіти з Церквою, бо жодне відокремлення такої співпраці не виключає.

У сучасній педагогіці формуванню душі відповідають такі напрями виховання: моральне, розумове, естетичне, громадське, екологічне. Усіх

їх досить ґрунтовно розроблено. Але, на наш погляд, вони не мають загальної серцевини і духовної основи, що поєднувала б їх у єдине ціле у формуванні цілісної людини.

Як виховати людину, щоб вона досягла високого рівня духовності? Говорячи про вищі риси духовно світоглядного характеру, Г. Ващенко стверджує, що їх можна виховувати в людини протягом усього її життя. Виходячи з того, що виховання – це насамперед “вбирання” у себе кожною особистістю духовної культури рідного народу, його національного духу, буття, а виховання і освіта є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається національними шляхами, основними напрямками розвитку сучасної педагогічної теорії і практики має стати утвердження і розвиток національної системи.

Для сучасної української сім’ї, як і для суспільства в цілому, характерною є певна ціннісна дезорієнтація, коли духовні цінності та ідеали підмінюються тимчасовими прагненнями, духовні устремління – волею і бажанням досягти успіху за будь-яку ціну. Це негативно позначається на духовному здоров’ї молоді, що виявляється у депресіях, неврозах, суїцидах.

До речі, Україна за рівнем духовності народу займає одне з перших місць у Європі. А це можливе лише тоді, якщо опанувати як одним із найефективніших факторів всенародною єдиною духовністю. Іншого нам не дано. Багатство народу, його високий добробут прийдуть лише через єдність народу. А єдність у наших умовах можлива тільки за допомогою духовності. Маючи єдину духовність, будемо мати єдність народу та монолітну державу. Тому не дивно, що у деяких країнах світу, в тому числі й в Європі, вже сьогодні є єдині храми, в яких моляться віруючі будь-якої парафії, конфесії або релігії. Отже, будемо вважати потужним об’єднуючим фактором єдину всенародну Духовність!

Список використаної літератури

1. Бойко А. М. “... Служба богові й Батьківщині” : Григорій Ващенко: альтернатива поглядів і оцінок : наук.-метод. посіб. / А. М. Бойко ; Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Київ : [Б. в.], 2001. – 425 с.
2. Ващенко Григорій Григорович // Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – За ред. О. В. Сухомлинської. – К., 2005. – Кн. 2 : XX ст. – С. 365–373.
3. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Т. 1 / Григорій Ващенко ; [авт. передм. О. Гентош] ; Всеукр. пед. т-во ім. Григорія Ващенка. – 4-е вид. – Львів : Камула, 2006. – 273 с.